

УДК. 336.2.

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

В.І. Демиденко.

Київський національний торговельно-економічний університет

© Демиденко В.І., 2017.

Стаття отримана редакцією 06.12.2017 р.

Вступ. В умовах нестійкого економічного зростання вітчизняної економіки важливим є проведення кардинальних змін, направлених на створення сприятливого середовища для розвитку малого підприємництва, в тому числі шляхом використання різноманітних інструментів податкового регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Разом з тим необхідна реалізація виваженої фіскальної політики держави, спрямованої на забезпечення збалансованості та стійкості системи публічних фінансів. Важливими завданнями, які стоять перед фінансовими інститутами в Україні, є відновлення довіри іноземних інвесторів до економічної політики уряду, зокрема шляхом проведення прозорої і передбачуваної податкової політики, направленої на стимулювання інвестицій, без котрих неможливе зростання економіки країни та підвищення суспільного добробуту.

Західна наукова думка обґрунтовує сучасні механізми ефективного регулювання соціально-економічних процесів як на національному рівні так і на наднаціональному, про що свідчить досвід країн ЄС в успішному подоланні кризи 2008 року. Усі сучасні досягнення спираються на детально розроблену в ХХ столітті теорію державного регулювання економіки.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Серед зарубіжних учених вагомих внесок у дослідження регулятивних властивостей оподаткування здійснили: Дж. Б'юкенен, Р. Дорнбуш, Дж. М. Кейнс, П. Кругман, А. Лаффер, Р. Лукас, Р. Масгрейв, В. Парето, Дж. Сакс, П.Дж. Стігліц, М.Е. Хансен, Дж. Хікс та інші.

Питанням формування та реалізації податкової політики щодо забезпечення економічного розвитку країни присвячені праці вітчизняних науковців: З. Варналія, Ю. Іванова, А. Крисоватого, М. Крупки, І. Луїної, І. Лютого, М. Романюка, А. Соколовської, М. Степури, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Водночас залишається актуальним питання пошуку оптимальних підходів до податкового регулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва в Україні з огляду на його важливе соціально-економічне значення.

Постановка завдання. Предметом дослідження є питання податкового регулювання в контексті розвитку малого підприємництва. Мета дослідження – розкриття сутності податкового регулювання як інструменту фіскальної політики щодо розвитку малого підприємництва в Україні.

Основний матеріал і результати. Надбанням фінансової науки кінця ХІХ – початку ХХ століття постає з'ясування питання щодо регулюючої ролі податків в економіці, яке надалі знайшло відображення в розробленні Дж. М. Кейнсом теорії сукупного попиту, де на рівні з процентною ставкою, грошима, витратами бюджетів одним з інструментів у подоланні кризових явищ в економіці розглядаються податки. [1].

Практика використання податків з метою стимулювання, або стримування певних соціально-економічних процесів існує з часів епохи меркантилізму. Так, податок на неодружених чоловіків – це не винахід радянської фінансової системи, він законодавчо був уведений в Англії 1758 року щодо чоловіків, старших за 25 років, що не були у шлюбі (в тому числі бездітних удівців), які повинні були платити податок у розмірі 5 шилінгів за умови наявності майна, що оцінювалося в 100 фунтів стерлінгів, і ставка збільшувалась у 4 рази за наявності майна більше 300 фунтів. [2, с. 235].

Отже, вперше стимулюючі властивості податків були визначені ще меркантилістами, разом з тим яскраву графічну інтерпретацію цих положень запропонували представники маржиналістської теорії Г. Госсен, У. Джебонс, Л. Вальрас [2, с. 236]. Вони зробили висновок, що безеквівалентне вилучення у виробника певної кількості благ створює стимули до підвищення продуктивності праці та збільшення виробництва.

Дещо іншу інтерпретацію ролі податків запропонував Л. Штейн, який розглядав їх як складову витрати виробництва товарів, що перекладається на кінцевих споживачів через механізм ціноутворення, проте державні послуги, направлені на підвищення продуктивності праці, повертають громадянам сплачений податок [2, с. 237]. Надалі ці ідеї знайшли втілення у поглядах А. Пігу, який розглядав податки як елемент ціноутворення, котрий має бути нейтральним до всіх суб'єктів економічних відносин.

У чинному Господарському кодексі України визначено основні складові державної економічної політики, до яких відносять: структурно-галузеву політику, інвестиційну, амортизаційну, політику

інституційних перетворень, цінову, антимонопольно-конкурентну, бюджетну, податкову, грошово-кредитну, валютну, зовнішньоекономічну політику.

Зокрема, стаття 17 Господарського кодексу України називається «Податки в механізмі державного регулювання господарської діяльності», у ній зазначається, що «з метою вирішення найважливіших економічних і соціальних завдань держави закони, якими регулюється оподаткування суб'єктів господарювання, повинні передбачати: оптимальне поєднання фіскальної та стимулюючої функцій оподаткування; стабільність (незмінність) протягом кількох років загальних правил оподаткування; усунення подвійного оподаткування; узгодженість з податковими системами інших країн» [3].

Розробка нових механізмів податкового регулювання повинна відповідати вищевикладеним нормам, що у вітчизняних умовах є достатньо складним завданням.

У сучасній вітчизняній фаховій літературі податковому регулюванню присвячено значну кількість праць, що засвідчує важливість і актуальність досліджуваного питання. Так, А. Крисоватий, А. Кізіма, В. Карпова визначають податкове регулювання як державні заходи непрямого впливу на соціально-економічні процеси шляхом зміни видів податків та їх елементів [4, с. 316]. Іванов Ю.Б. акцентує увагу на свідомому, активному, цілеспрямованому впливі держави на учасників економічних відносин за допомогою засобів та інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів [5, с. 41].

Єфіменко Т. робить акцент на цілях податкового регулювання, котре має бути направлене на ефективне «використання матеріальних і фінансових ресурсів, інвестиційну та підприємницьку активність, узгодити інтереси різних суб'єктів господарювання, прошарків населення, центральних і регіональних рівнів державного управління» [6].

Використовуючи широкий арсенал різних податків і зборів, кожний з яких, крім фіскальної функції, здійснює свій специфічний вплив на різні аспекти соціально-економічного життя, уряд може досягати певних тактичних та стратегічних цілей. Разом з тим, податкове регулювання потребує ґрунтовного розроблення, оскільки наслідки невдалих рішень у сфері оподаткування можуть призвести до негативних соціальних, економічних і, зрештою, політичних результатів.

Заслугує на увагу визначення податкового регулювання, яке пропонує Р. Жарко, розглядаючи його як «комплекс дій державних органів, спрямованих на зміну параметрів податкової системи та податкового механізму з метою досягнення певних соціальних та економічних цілей [7].

Розглядаючи регулювання як процес свідомої дії через використання різних інструментів, засобів щодо досягнення певних цілей і враховуючи активізацію процесів децентралізації, роль місцевого самоврядування щодо встановлення ставок місцевих податків у контексті забезпечення розвитку малого підприємництва, уточнюємо таке.

Отже, під податковим регулюванням розвитку малого підприємництва пропонуємо розуміти процес використання органами державної та місцевої влади податків, їх елементів, а також організаційно-правових відносин у сфері оподаткування, направлений на збільшення кількісних і якісних показників, які характеризують мале підприємництво.

Вагомою складовою системи фінансового регулювання економіки розвинутих та східних країн є використання податкового стимулювання залучення інвестиційних ресурсів, котрі є ключовим чинником економічного зростання, підвищення рівня суспільного добробуту та конкурентоспроможності товарів і послуг на світовому ринку.

Ефективне використання основних інструментів фіскальної політики (видів податків, податкових пільг та знижок, податкових кредитів інвестиційного призначення, регулювання ставок податків при впровадженні інновацій, застосування прискореної амортизації й ін.) надаватиме можливість забезпечити досягнення пріоритетних завдань економічного розвитку, зокрема: створення сприятливих умов щодо інвестування, нових робочих місць, стимулювання випуску інноваційних продуктів, забезпечення технологічного оновлення основних засобів на інноваційній основі, зменшення наслідків глобальної фінансової кризи.

На нашу думку, єдиним правильним виходом зі складних соціально-економічних умов в Україні має бути чітка державна політика розвитку малого підприємництва як вагома рушійна сила інноваційного розвитку, збільшення зайнятості, зростання добробуту громадян на шляху інтеграції до Європейського Союзу.

Накопичений світовий досвід свідчить, що активізація державного податкового регулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва спрямована на розв'язання завдань макроекономічної політики, серед яких протидія економічній рецесії, стимулювання зайнятості та сприяння експорту товарів і послуг.

У Європейському Союзі останнім часом значну увагу приділено питанням розвитку й підтримки малого підприємництва різними методами. Для цього створені та функціонують окремі фонди й інститути, які опікуються розвитком експортних, інвестиційних та інноваційних можливостей суб'єктів малого бізнесу: Європейське мережеве підприємство (Europe Network Enterprise), Бізнес вашої Європи (Your Europe Business), Портал інтернаціоналізації малого і середнього підприємництва (The SME Internationalisation Portal), Довідники служб прав інтелектуальної власності (Intellectual property rights helpdesks) [8].

Згідно з методикою прийнятою в ЄС, малими підприємствами вважаються ті, що відповідають двом критеріям: перший – чисельність найманих працівників має не перевищувати 50 осіб та другий

критерій – річний оборот (вартість активів) має бути не більшою ніж 10 млн євро, в тому числі виділяють категорію, мікропідприємств з кількістю працюючих до 10 осіб і 2 млн євро обороту [9].

Податкове регулювання здійснюється через використання різноманітних видів та елементів податків, найчастіше запроваджені податкові пільги, які можуть передбачати прискорену амортизацію, інвестиційні знижки й надбавки, знижені ставки, спеціальні режими щодо певних доходів.

На офіційному сайті Європейської Комісії опубліковано звіт [10] щодо аналізу податкових пільг для малих і середніх підприємств (далі – МСП) у 20 країнах ЄС та п'яти країнах (Канада, Китай, США, Швейцарія, Японія), що не є членами ЄС, у період з 2009 по 2013 рік. Основу дослідження склали огляд податкових кодексів, моделювання податкового тягаря за допомогою різних моделей, аналізу фінансових показників компанії й поглядів податкових консультантів та компаній у кожній країні.

Автори звіту роблять висновки, що податкові режими в країнах Європи за рівнем податкового навантаження й вартістю ведення податкового обліку для малих і середніх підприємств, об'єктами оподаткування істотно різняться. Деякі суб'єкти МСП, зокрема мікрокорпорації, отримують пільгові процедури в окремих європейських країнах, інші ж не мають жодних спеціальних податкових стимулів для МСП [10].

Оскільки для суб'єктів малого підприємництва не існує можливостей використання міжнародних стратегій податкового планування, як для великих корпорацій, то саме на них припадає найбільше податкове навантаження та є високою вартість дотримання податкового законодавства.

Дослідники підкреслюють важливість чесних, простих, передбачуваних і прозорих податкових кодексів як складових частин привабливого бізнес-середовища для всіх підприємств (у тому числі МСП). Кожний податковий стимул повинен відповідати таким основним вимогам, як прозорість, ефективність та нейтралітет. Тому автори рекомендують як інструмент податкового стимулювання МСП використовувати податкові кредити, надані як певний відсоток від здійснених інвестиційних витрат (наприклад, витрати на придбання певних активів). Розмір податкового кредиту має бути обмежений максимальними абсолютними порогами.

В Україні за роки незалежності використовувалися різні способи податкового стимулювання підприємницької діяльності, проте, на жаль, вони не дали бажаного ефекту, виявилися неефективними та неадекватними існуючому стану фінансових відносин, що проявилось у низькому рівні участі у створенні ВВП суб'єктами малого підприємництва.

В аналітичному звіті щорічної оцінки ділового клімату в Україні за 2016 рік [11], який підготовлено за результатами національного опитування малого й середнього бізнесу, акцент зроблено на виявленні перешкод для діяльності та зростання МСП, дерегуляції й регуляторних процедурах, вартості регулювання, адмініструванні податків, інших питаннях, важливих для підприємств.

Так, до перешкод діяльності та зростання МСП після недостатнього попиту й несприятливої політичної ситуації відносять високі ставки та складне адміністрування податків. Щодо вартості дотримання регуляторних вимог «найбільш обтяжливими для МСП залишаються перевірки державної податкової інспекції». На сплату податків у 2016 році МСП витратили в середньому 24,9% доходу [11, с. 20]. На нашу думку, варто конкретизувати рівень податкового навантаження для платників залежно від організаційно-правової форми, величини доходу й обраної системи оподаткування, що і буде здійснено в подальших дослідженнях.

До основних заходів державної політики, які очікують молоді підприємці у фіскальній сфері, відносять спрощення податкового адміністрування, поліпшення консультування щодо правил та умов ведення бізнесу, усунення репресивного характеру в стосунках з податковими органами. Разом з тим варто уникати надмірного реформування податкової системи, оскільки це створює додаткове навантаження на платників та ускладнює взаємовідносини між ними й державою. [12, с.8].

Висновки. Ділове середовище, сприятливе щодо суб'єктів малого підприємництва, має досить вагомe значення для розвитку економіки та вирішення багатьох соціальних питань. І саме податкове регулювання виступає важливим фактором створення сприятливого середовища для розвитку малого підприємництва. Здійснення інституційних змін стосовно розбудови системи державної підтримки малого підприємництва сприятиме підвищенню добробуту, рівня життя населення, подоланню проблеми бідності.

Соціально орієнтована модель економіки країни повинна поєднувати інноваційні й податково-бюджетні важелі, що забезпечують розвиток малого підприємництва як основи формування заможного середнього класу.

Необхідним є використання інструментів податкової політики щодо підтримки розвитку малого підприємництва, таких як спрощена система обліку та звітності, зниження ставок податку, поліпшення інформаційно-консультативного обслуговування суб'єктів малого підприємництва, запровадження більш справедливого оподаткування їх доходів.

Заходи податкового регулювання щодо розвитку малого підприємництва повинні бути спрямовані на збільшення обсягів фінансових ресурсів, підвищення якості факторів виробництва, їх внеску у ВВП, розвиток інтелектуального капіталу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кейнс Д.М. Общая теория занятости, процента и денег / [Д.М. Кейнс, пер. с англ. Н.Н. Любимова; под ред. Л.П. Куракова]. – М.: Гелиос АРВ, 1999. – 352 с.
2. Пушкарева В.М. История финансовой мысли и политики налогов: Учебн. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2005.–256 с.
3. Господарський кодекс України: станом на 21 січ. 2015 р.: відповідає офіц. тексту. – Харків : Право, 2015. – 217 с.
4. Система адміністрування податків в Україні: стан, проблеми, перспективи розвитку: монографія / М. І. Крупка та ін. – Львів: ЛЕУ імені Івана Франка, 2017. – 448 с.
5. Іванов Ю. Функції податків та податкове регулювання / Ю. Іванов // Формування ринкової економіки в Україні. — 2009. — № 19. — С. 36—43.
6. Єфименко Т.І. Податкове регулювання економічного розвитку: Автореф. дис. д-ра. екон. наук. – К., 2003. – 37 с.
7. Жарко Р.П. Теоретико-методичні засади удосконалення податкового регулювання підприємницької діяльності. Автореф. дис. ...канд. екон. наук. – К., 2006. – 24 с.
8. Entrepreneurship and Small and medium-sized enterprises (SMEs) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/smes/support/networks_en
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF>
10. SME taxation in Europe - An empirical study of applied corporate income taxation for SMEs compared to large enterprises [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/growth/content/sme-taxation-europe-%E2%80%93-empirical-study-applied-corporate-income-taxation-smes-compared-0_en
11. Щорічна оцінка ділового клімату 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lev.org.ua/articles/ABCA2016_short.html
12. Варналій З.С. Податкова система України: проблеми функціонування та шляхи реформування / З.С. Варналій // Економіка і регіон. – 2017. – № 5 (66). – С. 5 – 8.

UDC 336.2

Vladyslav Demydenko, postgraduate researcher of Finance department. Kyiv National University of Trade and Economics. **Tax regulation as an instrument for fiscal policy on development of small enterprises in Ukraine.** The main point of tax regulation of small business development as an instrument of state policy concerning influence on economy is revealed. The role of public authorities in creating an institutional environment for the development of small business through tax regulation is substantiated, directions of perfection of the regulatory mechanism of the tax policy concerning the development of small business are determined. The priority directions of tax regulation improvement of small business development in the conditions of integration into the EU are highlighted. The business environment favorable to small-scale entities has a significant impact on the development of the economy and the solution of many social issues. Conducting institutional changes in developing a system of state support for small businesses will increase welfare, living standards of the population and overcome poverty.

Key words: tax regulation, fiscal policy, small business, economic growth.

УДК 336.22

Демиденко Владислав Ігорович, аспірант. Київський національний торговельно-економічний університет. **Податкове регулювання як інструмент фіскальної політики щодо розвитку малого підприємництва в Україні.** Розглянуто питання ролі і місця податкового регулювання розвитку малого підприємництва в Україні та ЄС. Обґрунтовано необхідність удосконалення податкового регулювання розвитку малого підприємництва в Україні. Визначено перспективи реалізації стимулюючої фіскальної політики щодо підприємництва.

Ключові слова: податкове регулювання, фіскальна політика, мале підприємництво, економічне зростання.

УДК 336.22

Демиденко Владислав Ігорович, аспірант. Киевский национальный торгово-экономический университет. **Налоговое регулирование как инструмент фискальной политики относительно развития малого предпринимательства в Украине.** Рассмотрены вопросы роли и места налогового регулирования развития малого предпринимательства в Украине и ЕС. Обоснована необходимость совершенствования налогового регулирования развития малого предпринимательства в Украине. Определены перспективы реализации стимулирующей фискальной политики в отношении предпринимательства.

Ключевые слова: налоговое регулирование, фискальная политика, малое предпринимательство, экономический рост.